

Kulturdepartementet
Postboks 8030 Dep
030 Oslo

Oslo, 1.7.2013

Høringsuttalelse for Kulturutredningen 2014 (NOU 2013: 4)

Innledning

Norges museumsforbund har med stor interesse lest Kulturutredningen 2014 og merket seg de vurderinger, analyser og forslag til videre tiltak utredningen fremmer. Vi er særlig glad for utredningens tydelige fokus på begrepene demokrati, mangfold og samfunnsoppdrag, som står sentralt i museenes arbeid fremover. Museenes oppgave er å bevare og formidle materiell og immateriell kulturarv. Dette utgjør den ene dimensjonen i utvalgets begrep «ytringskultur» som utvalget understreker gir substans og avgrensning til det kulturpolitiske kulturbegrepet. Kunstnerisk virksomhet, den andre dimensjonen, er også relevant for mange museer.

Det pekes i utfordringen på fem strukturelle utfordringer i kulturpolitikken som utvalget mener truer bærekraften i kulturpolitikken og som krever aktiv kulturpolitisk håndtering: mangfoldsutfordringen, digitaliseringsutfordringen, utfordringer knyttet til kostnadsveksten ved kulturinstitusjonene, utfordringer knyttet til kunstneres levekår og utfordringer knyttet til innlemmelse av kvalitetsvurderinger av kulturvirksomhet i kulturpolitikken. De fleste av disse berører også museene, og vi er enig i at dette er viktige fokusområder. I Museumsforbundets høringsuttalelse vil det først og fremst legges vekt på sentrale deler av utredningen som omfatter museene og deres rolle i kulturpolitikken fremover.

Kultur og demokrati

Kulturutredningens tydelige argumentasjon for at kultur er en viktig forutsetning for levende demokrati og at et levende kunst- og kulturliv er nødvendig, både som et mentalt forsvar og for å utfordre holdninger for å skape samfunns- og politisk debatt, vurderer Museumsforbundet som viktig og riktig. Et mangfoldig kunst- og kulturliv utgjør en sentral del av den kritiske offentligheten og vil bidra til å styrke ytringsfriheten i samfunnet. Samtidig representerer det et viktig korrektiv til den etablerte politikk. Vektleggingen av fellesskap, ytringsfrihet og kulturelt mangfold er sentralt for videreutviklingen av demokratiet i vår tid og i fremtiden. Museene er godt besøkt, blant annet av barn og unge, og egner seg godt som lærearenaer for formidling og undervisning av menneskerettigheter og demokrati. Norges museumsforbund vil understreke at museene representerer arenaer som kan bidra til å fremme demokrati gjennom sin rolle som møteplasser for offentlig samtale. Flere av Museumsforbundets medlemmer har over tid arbeidet med ulike tema relatert til museenes rolle som møteplass på tvers av etniske og kulturelle skillelinjer. I dokumentasjons-, forsknings- og formidlingsarbeid har ulike museer hatt fokus på det flerkulturelle Norge både i forholdet til grupper med urbefolkningsstatus, nasjonale minoriteter og ikke minst

nyere tids innvandring. Dette er med andre ord ikke noe nytt tema for mange norske museer, men det er et tema som Museumsforbundet mener bør få økt fokus fra flere fremover. Denne type arbeid representerer imidlertid ressurskrevende prosesser både hva personell og økonomi angår for å sikre aktiv deltagelse og innflytelse fra de gruppene som omfattes av ulike tiltak ved museene.

Samfunnsoppdrag/samfunnsrolle – kvalitet og statlig styring

Museenes samfunnsoppdrag – eller samfunnsrolle som det ofte omtales som - er et sentralt tema i Kulturutredningen. Det at museene skal ha en samfunnsrolle ble tatt opp i politiske dokumenter tidlig på 1990-tallet, men denne rollen er, ifølge utredningen, ikke blitt drøftet i nyere dokumenter. Norges museumsforbund mener at museenes samfunnsrolle har vært et tema i alle senere offentlige politiske dokumenter, men at den har vært omtalt på ulikt vis. I Museumsmeldingen, St. meld. 49 (2008-2009), er det et «overordnet mål at museene gjenspeiler det samfunnet de er en del av. Museene er viktige premissleverandører i et moderne demokratisk samfunn og skal ha en aktiv samfunnsrolle», og det understrekes at de «skal dermed reflektere et mangfold av perspektiver og virkeligheter».(s. 123) En endret samfunnsrolle er en pågående prosess som innebærer kulturell demokratisering. «Museene skal være profesjonelle og aktuelle institusjoner og ha en aktiv samfunnsrolle, med planer og strategier for faglig utvikling og nytenkning innen forvaltning, forskning og formidling» understrekes det også i museenes tildelingsbrev fra Kulturdepartementet for 2013.

Norges museumsforbund har merket seg at utvalget i omtalen av museenes samfunnsoppdrag støtter seg til Anne Eriksens underutredning og at det på bakgrunn av dette etterlyses en sterkere styring med og kontroll av hvordan museene utøver sin samfunnsrolle. Etter utvalgets oppfatning skal samfunnsoppdraget til den enkelte kulturinstitusjon gis i en formalisert form som skal ligge til grunn for virksomheten. Det definerte oppdraget skal gjelde for en, gjerne firårig, periode og skal danne grunnlaget for eierstyring. Utvalget foreslår at eierstyring gjennom samfunnsoppdraget skal erstatte dagens rapporteringssystem.

Museumsforbundet vil understreke at museenes samfunnsrolle er noe som bør defineres av den enkelte institusjon og dens styre i tråd med de generelle politiske føringer. Hva den enkelte institusjon oppfatter med samfunnsrollen må nedfelles i institusjonenes strategiske dokumenter og deres budsjettøknader til Kulturdepartementet. Vi vil understreke at museene ikke er like, ikke skal være like, og at vi mener det må være rom for variasjon og utvikling av hvordan samfunnsrollen defineres og utvikles over tid med endringer i samfunnet.

Museumsforbundet mener ikke nødvendigvis at mer statlig styring av hvordan samfunnsrollen/samfunnsoppdraget skal defineres er veien å gå for å få til en god utvikling i museene med godt fokus på mangfold og demokrati. Dette bryter etter vår oppfatning med museenes autonomi og med armlengdes avstandsprinsippet slik Per Mangset beskriver det i utredningen «En armlengdes avstand eller statens forlengede arm?» bestilt av Kulturutredningen. Museumsforbundet vil understreke at museenes autonomi allerede i dag er influert av retningslinjer gjennom tilskuddsbrev fra de ulike offentlige styringsnivåene og stor grad av offentlig oppnevnte driftsstyrer. Generelle tildelingsbrev og styringsdialog representerer arenaer der legitim autonomi brynes mot legitim kulturpolitisk styring. En spesifikk formalisering av samfunnsoppdraget slik utvalget foreslår vil, etter vår oppfatning, bringe museene lenger bort fra å være autonome institusjoner og nærmere en statlig intervensjon. Museumsforbundet mener dette vil svekke museenes rolle som ansvarlige og autonome institusjoner. De tre dimensjoner utvalget understreker bør ligge i institusjonenes samfunnsoppdrag mener Museumsforbundet imidlertid både er og bør være sentrale elementer i museenes kontinuerlige egenrefleksjon for å fylle samfunnsrollen. Anne Eriksen refererer i stor grad til museumsstatistikken som kilde for statlig oversikt over museenes virksomhet, og kjenner muligens ikke til koblingen mellom denne og museenes

budsjettsøknader med mer detaljert rapportering om museenes aktivitet på ulike felt. Museumsforbundet er enig i at det kan være et forbedringspotensial i dagens statistikk- og rapporteringssystem, men vi er usikre på om den foreslåtte løsningen med evalueringskomiteer hvert fjerde år er den rette vegen å gå. En videreutvikling av dagens system med tydeligere kobling mellom økonomisk og faglig rapportering kan være en alternativ veg å gå for bedre analyse av utviklingen i museene. Museumsforbundet mener det vil bidra til å synliggjøre museenes prioriteringer og strategier sett i sammenheng med deres resultater. Vi vil også minne om museumsstyrenes sentrale, og selvstendige, rolle i utformingen av strategier og handlingsplaner for museene, og at mange museumsstyrer også har statlig representasjon.

Den «eierstyringen» utvalget mener dagens mål- og resultatstyring skal erstattes av er et begrep som for museene betyr at eierne av samlinger og bygg i den konsoliderte enheten ønsker å komme med føringer for hvordan egne samlinger skal tas vare på. Siden det er den konsoliderte enheten som har driftsansvar for museene kan det i enkelte tilfelle være ulike oppfatninger av hvordan eierskapet skal påvirke museumsdriften. Norges museumsforbund mener det er behov for en avklaring av begrepet eierstyring, men tolker det slik at det i utredningen betyr den offentlige interesse for den enkelte kulturinstitusjon gjennom rapportering til staten.

Evaluering av museumsreformen

I Kulturutredningen understrekes det at innføringen av kulturløftet delvis har sammenfalt med museumsreformen, og at målene i den «langt på vei ser ut til å være nådd». Utvalget påpeker at museumsreformen har vært «mer organisatorisk enn faglig, og at museenes samfunnsrolle oppleves som utydelig». Det anbefales at det foretas en større evaluering av Museumsreformen, som også fokuserer på museenes samfunnsrolle. Denne anbefales imidlertid gjennomført noen år frem i tid når effekten og resultatene vil være tydeligere enn i dag. Norges museumsforbund imøteser en mer omfattende evaluering av reformen og dens faglige og organisatoriske effekter, da vi mener det er viktig å sette fokus på hvordan museene arbeider faglig og utøver sin samfunnsrolle. Museumsforbundet mener at et forskningsprosjekt om hvordan museene formulerer og utøver sin samfunnsrolle vil kunne bidra til å kaste lys over dette. Et slikt prosjekt vil kunne avdekke om det er riktig at «museenes samfunnsrolle oppleves som utydelig», slik utvalget hevder, eller om dette er en myte skapt av enkelte miljø. Det vil også kunne bidra til offentlig debatt om museenes samfunnsrolle og til økt bevisstgjøring og videreutvikling av tenkningen om samfunnsoppdraget i institusjonene.

Museumsforbundet er kjent med at Kulturrådet har initiert en ekstern evaluering av museenes organisering i kjølvannet av museumsreformen. Vi ser frem til resultatene av den, ikke minst fordi den tar opp en sentral utfordring for mange institusjoner. En mer omfattende evaluering bør først og fremst for seg de sidene av museumsreformen den pågående evaluering ikke dekker, samt fange opp eventuelle videre utvikling og effekter av endring av organiseringen.

Museum og kulturvern

Utvalget mener det kan være «grunn til å vurdere kulturminnevernets departementstilknytning nærmere og iverksette tiltak for å samordne og tydeliggjøre sektoransvaret på området». Norges museumsforbund har merket seg at vår påpekning av behovet for økt samordning av museums- og kulturvernarbeidet i Kulturdepartementet og kulturminnevernet i Miljøverndepartementet er tatt til følge av utvalget. Norges museumsforbund vil påpeke at det på mange områder, som innen bygnings- og fartøyvern, er tette koblinger mellom museer og kulturvern som kunne vært bedre samkjørt enn i dag. Enkelte fylker, som Hordaland og Oppland, har imidlertid etablert ordninger med bygningsvernrådgivere på museene som bistår

både privatpersoner, kommuner og fylket med faglige råd. I tillegg har det bidratt til styrking av fagmiljøet og arbeidet med bygningsvern i museene. Med over 5 000 antikvariske bygninger i museenes eie er behovet for kompetanse og ressurser til restaurering omfattende i museene. Mange nødvendige tiltak har en kostnadsramme langt utover hva det enkelte museum klarer innenfor ordinære driftsmidler.

Bevaring av immateriell kunnskap om byggemetoder og teknikker må imidlertid også sikres i miljøer utenfor museene slik at den også videreutvikles blant lokale håndverkere. Bygningsvernsentrene har bidratt til å styrke denne kompetansen gjennom kurs og økt samarbeidet med lokale håndverkere, og ordningen kan med fordel utvides til andre fylker. I forhold til bevaringsplaner og sikring av representativt utvalg av verneobjekter vil museene kunne bidra med omfattende lokalkompetanse. Denne er i dag underutnyttet og det er uklart praksis på hvordan man kan samarbeide. Museumsforbundet mener imidlertid at det vil kreve realistiske økonomiske ressurser.

Fartøyvern er et annet område der det er gode muligheter for godt samarbeid mellom museene og kulturminnevernet. Her er det også godt potensial for økt samarbeid slik at man kan sikre bevaring av et representativt og riktig utvalg fartøyer. Samkjøring av digitale databaser over kulturminner, som Digitalt Museum, Primus og Askeladden, vil øke tilgjengeligheten til kunnskapen om kulturminnene og museumssamlingene overfor det brede publikum samtidig som det vil kunne bidra til å gjøre det enklere å prioritere mellom verneobjekter. Norges museumsforbund mener dette er viktig for å sikre god og tilgjengelig kunnskap om kulturminnene, men også god ressursutnyttelse og sikring av bevaring av de riktige og viktige objektene.

Ratifiseringen av UNESCOs konvensjon om immateriell kulturarv fra 2006, og hva den innebærer for bevaring av handlingsborene kunnskap, er ikke diskutert utfyllende i utredningen. Museumsforbundet vil understreke at dette også gjelder et bredt spekter av immateriell kulturarv knyttet til instrumenter, musikk, dans og andre former for immateriell kulturarv som mange museer arbeider med. Også tradisjonsarkiv er en sentral del av museenes arbeid med immateriell kulturarv, noe som synliggjøres gjennom UNESCOs program *Memory of the World*.

Forskning og faglig kompetanseutvikling

Utvalget slutter seg til Grund-utvalgets forslag om oppretting av et forskningscenter på kunst- og kulturvernområdet. Museumsforbundet mener også dette er viktig, men vil understreke at forskning i tillegg er en viktig del av museenes virksomhet som er nært knyttet både til forvaltning av samlingene og til formidling. Forskning på kulturpolitikk generelt er viktig, men i tillegg mener Norges museumsforbund det er viktig å styrke forskningsaktiviteten i museene. Dette er i tråd med signalene som ble gitt i Museumsmeldingen, St. meld. 49 (2008-2009), der forskning var en av de fire prioriterte f-ene. Vi ser at museene blir mer attraktive arbeidsplasser for ansatte med forskningskompetanse på doktorgradsnivå. Det er viktig at disse kan fortsette å opprettholde og videreutvikle sine nettverk i forskningsmiljøene samtidig som de kan bidra i arbeidet med stimulering og utvikling av forskningen i sine institusjoner. Flere ulike tiltak kan, etter Museumsforbundets mening, bidra til å styrke forskningsarbeidet i museene. En støtteordning gjennom Forskningsrådet, i tråd med ordningen Kunnskapsdepartementet har etablert for universitetsmuseene, kan være en mulig løsning. En utvidelse av prosjektstøtte til museumsforskning gjennom Kulturrådets post 77-midler kan også bidra til styrking av forskningen i museene. Museumsforbundet imøteser derfor resultatet av evalueringen av Kulturrådets satsing på «Forskning om museer og arkiv» samt den videre strategi for styrking av museumsforskningen i Kulturrådet.

Innlemmelse av museene i forskningsinformasjonssystemet CHRISStin er en annen mulig vei å gå. Dette vil kunne gi stimuleringsmidler til museene på linje med universitets- og høyskolemiljøene som publiserer i godkjente referee-publikasjoner, men vil samtidig gi god oversikt over den faglige aktiviteten i museene. I dag er denne ikke godt nok dokumentert. Museumsforbundet vil påpeke at innlemming av museene i CRISStin også vil bidra til økt synlighet av museumsforskningen overfor andre forskningsmiljøer. På sikt vil dette kunne gjøre museene og deres forskere til mer attraktive samarbeidspartnere, kvalifisere flere museer til å få status som forskningsinstitusjoner og gi anledning til å søke midler gjennom Forskningsrådets programmer.

Den kulturelle grunnmuren

Den kulturelle grunnmuren mener Museumsforbundet er et uklart begrep som med fordel kan diskuteres. På den ene side snakkes det om den kulturelle infrastruktur – som museums- og andre kulturbygg – som har vært styrket de senere årene, og et bedret samarbeid mellom ulike forvaltningsnivåer, mens det på den andre siden snakkes om kunst- og kulturfag i opplæring og frivillig fritidsliv. Grunnmuren kunne kanskje heller betraktes som et økosystem der de ulike elementene, som bl.a. museer og kulturarv, er viktige for utviklingen av de andre. Dersom man ønsker en styrking av kraftsentra utenfor Oslo vil dette, etter Museumsforbundets mening, gi sterkere lokale stemmer og gi de store sentralinstitusjonene sunn konkurranse. Museene kan fungere som gode kulturelle lokalarenaer og hjørnестener i den kulturelle grunnmuren dersom rammebetingelsene gir dem mulighet til det slik utvalget er opptatt av. Dette kan styrkes gjennom stimuleringsmidler til de gode, som i dag ofte ikke belønnes, eller gjennom etablering av gaveforsterkningsordninger til stimulering av ulike aktiviteter i museene, som forskning, formidling eller deltakelse og opplevelse.

Sluttkommentar

Før Kulturløftet III utformes er det viktig med en debatt om resultater og utfordringer som knytter seg de to tidligere kulturløftene. Museumsforbundet har tro på at høringen av Kulturutredningen 2014, innspillsmøtene og mulighetene å melde inn forslag og kommentarer til Kulturløftet III er sentrale arenaer for å bidra til dette. Vi vil også understreke at den nye handlingsplanen for kulturnæringene med satsing på museer og reiseliv er viktig og må ses i sammenheng med det neste kulturløftet. I den sammenheng ønsker vi å understreke at museene kan spille en større rolle i utvikling av festivaler og kunstprosjekter fremover. Det vil kunne styrke arbeidet med kunst og kultur som innovasjonskraft i tråd med handlingsplanen dersom den følges av tydelig handling gjennom Kulturløftet III.

Museumsforbundet har merket seg en dreining i kulturløftperioden mot fokus på viktige museumsfaglige oppgaver som bygningsvern og samlingsforvaltning. Dette mener vi er viktig å videreføre. Vi henviser til vårt innspill til Kulturløftet III for mer detaljerte synspunkter på dette.

Med vennlig hilsen

Jan Hoff Jørgensen
styreleder

Liv Ramskjær
generalsekretær